

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 21.

V Ljubljani. 15. novembra 1889.

Letnik II.

Kako je pri nas s šolskim vrtnarstvom!

Nihče ne more trditi, da se ni šolsko vrtnarstvo na Kranjskem povzdignilo v zadnjem desetletji. Marsikaj so ukrenili merodajni krogi v povzdigo njegovo, in upajmo, da bodo še mnogo storili v ta namen v bližnji prihodnosti.

Naredbe, ki so pospešile šolsko vrtnarstvo, so nadaljevalni kmetijski tečaji za učitelje ljudskih šol v deželni kmetijski šoli, poprej na Slapu, sedaj v Grmu, redna poročila o stanju šolskih vrtov, večje zanimanje in strože zahteve od nadzornih organov, spisovanje primernih učnih knjig in člankov in slednjič primernejša, unmejša in pravičnejša poraba denarnih pripomočkov, ki so namenjeni za povzdigo šolskega vrtnarstva. Zlasti zadnje sredstvo je na razvoj šolskega vrtnarstva zelo vplivalo, ker se so vsaj fiste vsote, katere je dalo kmetijsko ministerstvo na razpolago, dale v podporo takim vrtom, na katerih se vidi, da je učitelj kos nalogi svoji. Deželna podpora se je res žalibog dosedaj le bolj tratila, ker pri razdelitvi niso bili merodajni uspehi, ampak le milost ali nemilost poročevalčeva. Hvala Bogu! v prihodnje obrnilo se bode tudi v tem na boljše, ker je deželni zbor brezmiselnemu razdeljevanju deželne podpore trdno oviro postavil.

Vzlic vsemu temu, in če tudi res velikemu napredku, vender lahko trdimo, da je naše učiteljstvo za šolsko vrtnarstvo zelo mlačno. Ne mislimo tu splošno, mnogo je častnih izjem, vender velika večina nima nobenega pravega veselja do te lepe stroke kmetijske. Da je pa tako, temu niso krivi učitelji sami, ampak razmere. Ne menimo lenih učiteljev, ki so tudi v šoli leni, tudi taki morajo biti, saj ima vsak stan dovolj ljudi, ki nočejo izpolnjevati svojih dolžnosti. Imamo neprimerno veliko število pridnih in vestnih učiteljev, ki kažejo za šolsko vrtnarstvo prav malo veselja ali pa nič. Rekli smo, temu so razmere vzrok, in res je tako. Mlad učitelj pride na deželo poln najboljših in najlepših vzorov. Vse hoče storiti v korist učeče se mladine, a ta gorečnost ga kmalu mine, kadar spozna praktično življenje in ovire, ki jih je na njegovi uže tako ne gladki poti službovanja. Učitelj dobi vrt pri šoli, ali pa, ker je slišal, da imej vsaka šola vrt, zahteva ga, če ga nima še. Če ga ima, hoče ga pričeti vzorno obdelovati, a šele sedaj mora revež spoznati, da praktičnega vrtnarstva prav nič ne ume. Srečen je, ako se zna dela lotiti. A potem pridejo neuspehi, zabavljuje in posmehovanje vaščanov, katere hoče „škric“ kmetovati učiti, pomankanje denarjev, ker s 400 gl. letne plače ne more še najpotrebnejših reči za vrt kupiti, krajni šolski svet mu pa nič ne da, ker mu ne zaupa, da bi na vrtu kaj uspešnega učinil i. t. d., — in predno poteče leto, zamorjeno je prav pošteno vse veselje do šolskega vrtnarstva mlademu učitelju, ki je prišel v vas z najlepšimi namerami in poln idejalov za narod. In kedo je temu kriv? Oni, ki jim je skrbeti za strokovno odgojo uč-

teljsko. Naši učitelji dobivajo to vzgojo na pripravnici, tam je tudi obligaten predmet kmetijstvo, in kot učilo je na razpolago šolski vrt. A kako se tam poučuje kmetijstvo?!

Ne oziramo se na teoretiški pouk na naši pripravnici, lahko je prav dober, če tudi dotični učitelj nima pojma o kmetijstvu, da le zna učenca vnemati za predmet in da izbere dobro učno knjigo, katerih imamo, če ne slovenskih, pa vsaj nemških na izbero, čeravno jih ljubljanski pripravniki in morda tudi njih učitelji ne poznajo. Sicer pa vesten pripravnik in poznejšnji učitelj s svojo marljivostjo in s pripomočjo dobre knjige lahko zamudo sam popravi. Drugače je pa s praktičnim kmetijstvom, oziroma s šolskim vrtnarstvom, t. j. s sadjarstvom i. t. d. Na deželi se mu ne more priučiti, ker na pr. umnega sadjarstva tam še ne poznajo. Ako ga pa poznajo, onda pa je šolski vrt nepotreben, ker učitelj vendar ne more kmetov učiti tega, kar oni sami bolje znajo. Na pripravnici bi se učitelj moral vseh praktičnih del do dobrega naučiti, in pripravniški vrt moral bi mu biti vzor šolskega vrta. Kakeršen je pa ta vrt sedaj, pa ni še daleč nič podoben vzoru, ker na njem ni skoraj dela, katero bi bilo pravilno narejeno. Tu naj enkrat naši merodajni krogi resno vmes posežejo in zahtevajo, da se na ljubljanski pripravnici ne bodo s kmetijstvom samo igrali ter davkopllačevalcem pesek v oči metali, ampak skrbeli, da se v resnici kaj resnega in dobrega za naš narod učini. Kako izvrstno bi se mogli naši učitelji na pripravnici o praktičnem kmetijstvu izvežbati ter s pripomočjo drugih objektov v ljubljanski okolici dobiti vsaj najvažnejše pojme o umnem kmetovanju! Ako bi prišel mlad učitelj, več praktičnemu kmetijstvu na deželo, vse bolje bi bil v čislih vaščanom, kajti dejanski bi kazal svojo zmožnost, da zna kmetsko ljudstvo poučevati, ovire bi lahko premagal, uspehov dosegel, in z uspehi bi mu prihajalo veselje, ki je prvi pogoj vestnemu izpolnjevanju stanovskih dolžnosti.

Naj torej narodni zastopniki to reč premislijo in ukrenejo kaj, da se ta hudi nedostatek na naši pripravnici vendar uže odpravi.

Divjaki.

Bliža se čas, ko bo treba jabolčne in hruševe peške saditi. Vsak ve, kako je ravnati, saj je v „Vrtnarji“, stran 32., natanko opisano. A iz svoje izkušnje vem, da veliko premalo pazimo, kam treba peške saditi. Kdor hoče imeti lepo drevje, mora si dobrih divjakov oskrbeti. Kupimo jih sicer lahko, a navadno se nam jih (posebno hruševih) 25% konča. Torej bolj kaže divjake pridelovati doma, koder je količjak ugodna zemlja.

Kakovšni pa treba da so divjaki? Odgovor je kratek; Dobro ukoreničeni, močni in zdravi! Divjak, ki ni prvo leto 30 $\frac{c}{m}$ visok vzrastel, ni za nič. Konja, ki ga od mladih nog slabo krmiš in še pred 2. letom naprezaš v težke vozove, ne boš lahko prodal za 200 glđ. Je že, za kar je, a za parado in trpežnost pa ni. Zamorjeno je bilo žrebe, in če ga od petega leta krmiš tudi z ovsom, poznalo se mu ne bode nikjer druge Bog ve kaj, nego na svetli dlaki. To uči vsakdanja izkušnja. Ravno to pa velja tudi o drevju. Cepi krevljast divjak z vso natančnostjo, a vzraslo ti na njem ne bo nikdar lepo drevo. Krevlja je bil, in zani-karna krevlja ostane tebi v nevoljo in škodo. Če pa hočemo izrediti dobrih divjakov, moramo imeti zdravih pešek od lesničnjakov in lesnik. Saditi jih pa je treba v dobro, z mešancem ali sploh predelanim gnojem pregnojeno gredo. Koli-kor boljša je greda, toliko lepših divjakov pridelamo na njej. Le v dobri zemlji dobivajo mlade rastlinice dovolj hrane, da že prvo leto močno poženo in se dobro ukoreničijo. Napačna je misel, da v dobri zemlji vgo-

jeno drevje ne raste dobro, ko ga presadimo. Ravno naopak je resnica. V dobri, pregnojeni in zrahljani zemlji naredi drevo obilo koreninic, katerih v slabi ne more. Korenine so pa tako rekoč roke, ki mu donajajo hrano. Dosti teh rok donaja torej razmerno dosti hrane tudi v slabejši zemlji. Poleg tega se pa ta hrana po stanicah lepo rastočega drevesa lahko pretaka in ga redi. V slabi zemlji pa drevesce nikdar ne more pravilno rasti in se dobro ukoreniniti. Malo „rok“ ima torej. Teh malo rok pa mu ne more niti v dobri zemlji donajati dovolj hrane, in še ta se po skremženih njegovih stanicah ne more redno premikati ter ga pravilno rediti. Zanikarne divjake cepimo včasih po trikrat, a potem se šele posuše popolnoma.

Zato opozarjam č. g. kolege: kdor hoče imeti v drevesnici lepo drevje, sadi naj zdrave peške v dobro pregnojeno gredo. Potem naj pa porabi le najboljše divjake, zanikarne pa naj vrže v peč.

Janko Žirovnik.

Jame za saditev sadnega drevja.

Širokost in globokost jam ter skrbnost pri sajenji sadnega drevja so reči največje važnosti, a vender so sadjarji pri teh rečeh kaj malo pozorni. Jame delajo kar le mogoče majhne in plitve; da bi ločili dobro prst od slabe, niti ne mislijo; drevesa ne „vsade“ v jamo, ampak ga le „vtaknejo“ vanjo ter potem jo zaspo, ne da bi kaj gledali, če je prišla prst med korenine in pod nje in ali je prst okoli korenin rodna ali medla. Na tak način res po ceni in hitro delamo, a česa nam pa se je potem od tako vsajenega drevesa nadejati. Uspeha ni nobenega, o rastnosti še misliti ni, vsako leto pogine nekaj drevesec, in podsajenja ni konca ne kraja. Ko bi sadjar te napačnosti, oziroma svojo neumnost še priznal, bilo bi še dobro! Tega pa ne stori, on raje pridno zabavlja na sadjarstvo, trdi, da njegova zemlja in podnebje ne ugajata sadju, ali pa da je dobil za nič drevje iz drevesnice i. t. d. Marsikedo misli pogoditi, ako zasadi hitro mnogo sadnega drevja, pa se ne pobriga, kako ga sadijo njogovi delavci. „Ceno pa slabo“ velja še pri nas največkrat pri sadjarstvu, ako ravno to pravilo nikoder ni tako malo na mestu, kakor v tej stroki kmetijski. Kadar daš jame za drevje kopati, ne zabij tega dela nadzirati, izroči pa ga najbolj vestnemu in zanesljivemu delavcu. To bi posebno priporočali šolskim vrtnarjem, ki morajo ob najmanjšem neuspehu mnogo grenkih zabavljič slišati. — Kdor sadno drevje sadi, naj ne varuje čevljev, obleke in rok, ampak korenine, deblo in vrh, kateri mu bodo skrb obilo povrnil.

Raznotere vrtnarske reči.

Povrtne rastline najbolje obvaruješ mraza, če jih pokriješ z zdrobljeno šoto, katere je povsod tam dovolj, koder šota napravljajo. Kakor je znano, šota brani tudi gnilobi, zato je boljša v ta namen nego prst, slama i. t. d. Spomladi ti pa je šota izvrstna tvarina za primes h kompostu. Kdor je blizu barja, naredi prav lahko s šoto ta poskus.

Varujte mlado sadno drevo zimskega solnca! O tem piše L. Grothe v vrtnarskem listu Flora tako le: Kako drevje zmrzuje, ni še prav določeno, a našli so, da drevo navadno najbolj trpi po južnozahodni strani 1 čevljev od tal. Dokler ni soka v drevesu, toliko časa drevo ne more zmrzniti, t. j., če je les popolnoma zrel. Januvarija meseca, gotovo pa februarija prične sok po drevesu se dvigati,

in tačas je solnce zelo škodljivo. Solnce pospešuje dviganje soka, a kadar zaide, pritisne mraz, in sok zmrzne v deblu, kar dela toli škodljive zmrzline. Tega obvarujemo drevo, ako ga po solnčni strani pokrijemo s slamo, vejevjem ali s čim drugim, ali ga pa vsaj z apnom ali ilovico pobelimo.

Kako sadno vino (mošt) učistiti. Sadno vino, zlasti jabolčnik se ne čisti vedno, zlasti ne ob letinah, ki niso posebno dobre ter nima sadje veliko sladju. To najboljše in najhitreje popraviš, ako vzameš na vsakih 100 litrov mošta 2 $\frac{1}{2}$ sladkorja in ga ob nepreihudem ognji raztopiš v ravno tolikih litrih mošta, kolikor je kilogramov sladkorja, potem pa to gosto zmes v čisti posodi z moštom pomešaš.

Izvrsten gnoj vrtom je cestno blato, ki ima pa še to prednost, da je zelo ceno. Kakor se pri nas še mnogo gnojilnih snovi brez koristi pogubi, tako se tudi cestno blato. Cestno blato, zlasti po vaških in srenjskih potih, je veliko vredno. V njem so razen rudninskih gnojil gnili ostanki rastlinski ter mnogo živalskega blata. Ako cestno blato skrbno zbiramo, mešamo na kompostu ali ga kar naravnost s prstjo pomešamo, dobimo gnojilo, ki je mnogim zelenjadnim in lepoticnim rastlinam dosti bolj hasnivo nego hlevski gnoj. Razumen vrtnar porabi naj torej skrbno ta gnoj, ako ga le ima.

Zajci so sadjarju velika nadloga. Zima je sedaj pred durmi, in ž njo pridejo kmalu gladni zajci, ki obglodavajo mlado sadno drevje. Po novi postavi za odškodovanje po divjačini narejenih škod more odškodnino od najemnika lova zahtevati le tist, kateri dokaže, da je zvršil vse obrambene naredbe. Kdor hoče biti torej škode obvarovan, naj zavaruje svoje sadno drevje. Proti zajcem zavarujemo drevje, če debela dobro obvežemo s slamo, če jih namažemo z žaltavim starim špehom, ali z zmesjo od kravjaka, ilovice, apna in volovske žolči.

Jabolka prav hitro olupiš, če jih vtakneš za eno minuto v vročo ali še bolje v vrelo vodo. Koža se da potem kar s prsti sneti.

— **Hruškov šampanjec.** Sladke, prav sočne hruške dade se porabiti za izvrstno peneče vino (šampanjec) na naslednji način. Hruške se olupijo, z noži (ribežnom) ali s primernim strojem razrežejo in potem iztisnejo (izprešajo). Iztisnjeni sok se dene v sodček, ki se ne zabije, ter se pusti, da stoji mirno. Odprta voha pokrije se s koščekom platna. Čez dva ali tri dni prične se kipeње, vzdignejo se pene in drožje, katere pa se morajo skrbno proč spraviti. Kakor hitro je to narejeno in se pri vehi ne delajo več pene, dolije se v sodček toliko kipečega soka (ki se je pripravil v kaki drugi manjši posodi), da je sodček poln. Napolnjeni sodček se dobro zabije in pusti potem ležati v kleti prav pri miru šest tednov. V tem času se izvrti 10 $\frac{1}{m}$ nad dnom luknja, vtakne se vanjo pipa, ter pretoči ta tekočina, ki mora biti popolnoma čista, v šampanjske steklenice. Steklenice morajo se zamašiti (pa ne kakor je pri nas navada, ampak s kakim strojem, če tudi priprostim) ter potem s pečatnim voskom zakapat. Čez daljne štiri tedne je vino pitno in ga je težko ločiti od pravega šampanjca. Bolj če je uležano, boljše je.

— **Kako češplje ohraniti sveže do novega leta.** Vzame se navadna steklenica s precej širokim vratom, napolni z lepimi češpljami in potem dobro zamaši. Steklenica se zakoplje vsaj pol metra globoko v zemljo in takrat vzame iz nje, kadar se češplje potrebujejo.